

Dr hab. Artur Pasko, prof. UwB

Instytut Historii

Uniwersytetu w Białymstoku

Recenzja rozprawy doktorskiej Krzysztofa Kościańskiego pt. „Piłka nożna w regionie częstochowskim w latach 1906-2016”

Stwierdzenie, że w Polsce piłka nożna jest sportem najbardziej popularnym, a apogeum tej popularności następuje w okresie największych sukcesów ulubionej drużyny, jest truizmem. Recenzowana praca koncentruje się na okresie obejmującym lata 1906-2016. Tymczasem, to po 2016 r. piłka nożna w „regionie częstochowskim” znalazła się „na fali wznoszącej” za sprawą sukcesów „Rakowa” Częstochowa. Można się jedynie zastanawiać, czy Doktorant i Promotor, wykazali się wyczuciem zmian w futbolu częstochowskim i zdecydowali się na podjęcie tematu, który zyskał na aktualności, czy też sukcesy wspomnianego „Rakowa” Częstochowa stały się katalizatorem aktywności naukowej związanej z historią futbolu w regionie. Tak, czy inaczej, w opracowaniu podjęty został bardzo aktualny problem genezy i zmian w futbolu częstochowskim w latach 1906-2016.

Temat pracy został sformułowany prawidłowo. Autor wyraźnie określił, że „cezurę początkową pracy stanowi 1906 r.”, w którym to „powołano pierwszą drużynę piłki nożnej w Częstochowie <<La Czenstochovienne>>” (s. 4). Natomiast za cezurę końcową przyjęto rok, w którym „odbyło się walne zebranie sprawozdawczo-wyborcze Częstochowskiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej” (s. 4). Moim zdaniem, we *Wstępie* Autor mógł jedynie wyraźniej uzasadnić, dlaczego koniec jego rozważań stanowi rok 2016. Czy to zebranie było tak istotne, czy po prostu Doktorantowi zależało na doprowadzeniu tej historii do czasów współczesnych.

Stu dziesięcioletni okres rozpatrywany przez Doktoranta, obejmujący zabory, lata międzywojenne, czas II wojny światowej, okres tzw. Polski Ludowej i III Rzeczypospolitej sprawiał, że zadanie jakie podjął Doktorant było wyjątkowo trudne. Nie chodzi tylko o szeroki zakres czasowy pracy, ale przede wszystkim o różnorodność realiów politycznych, administracyjnych i społecznych, jakie zmieniły się na przestrzeni analizowanego okresu. Dodatkową trudność stanowiło określenie zakresu terytorialnego zainteresowań badawczych. Autor logicznie przyjął, że obszar jego rozważań będzie stanowił „region częstochowski”. Jednocześnie – jak sam słusznie zauważył – „przeszłość terytorialna Częstochowy wraz z przyległymi ziemiami nie pozwala precyzyjnie i jednoznacznie określić pod względem geograficznym i administracyjnym obszaru regionu częstochowskiego. Wiąże się to z brakiem jego odrębności geograficznej, jak i historycznej, czy administracyjnej” (s. 4). Doktorant przyjął rozwiązanie, że w odniesieniu do jego zainteresowań „region częstochowski” będą „stanowiły wszelkie jednostki administracyjne, które na przestrzeni wieków służyły wyznaczaniu granic terytoriów z przymiotnikiem częstochowski w nazwie” (s. 4). Dodatkowo uwzględnił też zasięg działania „struktur organizacyjnych piłkarstwa w Częstochowie”. Zasięg działania tych struktur piłkarskich mgr Kościański szczegółowo opisał. Przyjęte założenie jest czytelne i akceptowalne, ale jego słabszą stroną jest fakt, że tak określony region uwzględnia obszar zmienny w jego niewielkiej części. Oprócz pytania głównego o genezę i „kształtowanie się sportu piłki nożnej w regionie częstochowskim w latach 1906-2016” Doktorant postawił także pięć pytań szczegółowych. Można jedynie rozważyć, czy pytanie pierwsze, o „kształtowanie się poziomu piłki nożnej w regionie” w pewnym stopniu nie „pokrywa się” z pytaniem piątym o „sukcesy sportu piłki nożnej w regionie”. Skądinąd zastanowiłbym się też, czy zamiast używać określenia „sportu piłki nożnej” nie lepiej byłoby pisać zwyczajnie - „piłka nożna”.

Praca składa się z sześciu rozdziałów o chronologiczno-rzeczowym układzie. Dodatkowo na końcu Autor dołączył bardzo interesujące aneksy. Taka konstrukcja pracy jest logiczna i pozwoliła zrealizować przyjęte cele badawcze. Jako drobną sugestię można wskazać, że kwestie prawne zawarte w rozdziale czwartym, w podrozdziale drugim zatytułowanym „Powstanie i reaktywowanie klubów, towarzystw i organizacji sportowych” Autor mógł przedstawić w obecnym podrozdziale 1.1 zatytułowanym „Uwarunkowania prawno-organizacyjne oraz materialno-finansowe”. Natomiast w rozdziale piątym zatytułowanym „Organizacja piłki nożnej w województwie częstochowskim w latach 1975-1998”

wprowadziłbym zmianę. Tą część pracy podzieliłbym na dwa oddzielne rozdziały, z rokiem 1989 jako datą graniczną. Innym możliwym rozwiązaniem kwestii rozdziału piątego jest ewentualne wyodrębnienie dwóch podrozdziałów, w których podobnie jak we wcześniejszej propozycji, rok 1989 stanowiłby cezurę. Wszak zmiany jakie nastąpiły w Polsce po 1989 roku miały ogromny wpływ na funkcjonowanie sportu, w tym piłki nożnej. Zmieniły się chociażby zasady finansowania kultury fizycznej i skończył się system nomenklatury kadr, do tego czasu obecny także w sporcie. Ukazanie realiów politycznych w jakich funkcjonował futbol częstochowski w poszczególnych latach analizowanego okresu było warunkiem koniecznym realizacji wyznaczonego celu. Mgr Kościański ten warunek spełnił, jednak w odniesieniu do lat przełomowych w historii Polski, moim zdaniem, był nieco zbyt lakoniczny. Więcej miejsca mógł też poświęcić przedstawieniu kwestii zarządzania sportem w okresie międzywojennym, reaktywowania sportu w Polsce po II wojnie światowej oraz sprawom demograficznym i warunkom życia mieszkańców w poszczególnych okresach historycznych. Interesujące byłyby także bardziej wnikliwe rozważania na temat proveniencji politycznej ludzi, którzy odradzali i tworzyli piłkę nożną po II wojnie światowej w regionie częstochowskim. Doktorant słusznie wspominał, że „działaczy przedwojennych zastępowały osoby związane z partią rządzącą, często niemające doświadczenia”, ale warto byłoby nadmienić, że był to kolejny etap przejmowania przez komunistów kierownictwa w sporcie. Wcześniej zachowując pozory demokratycznego sprawowania przez nich władzy dopuszczali oni do formalnego piastowania stanowisk kierowniczych w sporcie przez przedwojennych działaczy, np. prezesem PZPN był Władysław Bończa-Uzdowski, przedwojenny prezes tego związku, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Jednakże w lutym 1949 r., kilka miesięcy po utworzeniu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, został on usunięty ze stanowiska. Jego następcą został Andrzej Przeworski. Interesujące byłoby zatem ukazanie jak w tym samym czasie wyglądała sytuacja kadrowa na poziomie lokalnym regionu częstochowskiego.

Należy podkreślić, że w wielu miejscach pracy Autor nie ograniczał się jedynie do prezentowania sekwencji wydarzeń, ale także próbował znaleźć odpowiedź na pytanie, dlaczego tak się stało. Ponadto, niejednokrotnie rewidował on dotychczas funkcjonujące w obiegu błędne informacje, wykazał się też krytycznym podejściem do treści zawartych w źródłach. Zaletą pracy, którą powinni docenić szczególnie mieszkańcy regionu częstochowskiego, jest fakt, że Doktorant obok historycznych adresów o których wspominał

w pracy, podawał także współczesne odniesienie. W rozprawie znalazły się też informacje dotyczące kwestii finansowych związanych z funkcjonowaniem futbolu w regionie. Jednakże, w przypisach Doktorant mógł np. podać średnie zarobki z danego okresu, by umożliwić ocenę realnych wartości tych operacji. W większości przypadków na końcu rozdziałów Doktorant nie unikał wysuwania wniosków, formułowania podsumowań, ale niektóre z tych wniosków mogłyby być nieco głębsze.

Autor ustalił bardzo wiele nieznanych dotąd faktów dotyczących funkcjonowania futbolu częstochowskiego. Rozumiem jego pokusę zaprezentowania większości z tych ustaleń w tekście głównym. Zastanowiłbym się jednak nad umieszczeniem części tych szczegółów w końcowych aneksach lub w przypisach dolnych. Uwaga ta dotyczy przede wszystkim nazwisk mniej znaczących działaczy częstochowskich. Jednocześnie interesujące byłoby przybliżenie sylwetek tych osób, które podejmowały pracę w gorącym, w sensie politycznym, roku 1948. Na przykład wtedy dotychczasowy zarząd CzOZPN, pomimo dobrych wyników pracy (zwrócić na to uwagę Autor), został zmuszony do dymisji. Nowym prezesem CzOZPN został wówczas E. Suchecki (s. 127). Domyślam się, że uzyskanie dokładniejszych informacji na temat nowego szefa związku, jego doświadczeń i relacji z *władzą ludową*, było raczej niemożliwe. Warto jednak byłoby wspomnieć o tym w przypisie.

Jak wspomniano wcześniej, budowanie narracji na temat futbolu częstochowskiego z uwzględnieniem zmienności realiów życia sportowego w przyjętym przez Autora okresie stu dziesięciu lat, znacznie podnosiło stopień trudności realizacji założonego celu. Trudno więc było oczekiwać, że mgr Kościański uniknie w pracy jakichkolwiek drobnych błędów. W rozdziale III, w podrozdziale I napisał on: „Dzień później (12 października 1919 r. – A.P.) odbyło się posiedzenie komitetu organizacyjnego Polskiego Komitetu Igrzysk Olimpijskich” (s. 41). W istocie, wtedy to utworzono Komitet Udziału Polski w Igrzyskach Olimpijskich. Dopiero w grudniu 1919 r., na posiedzeniu tego Komitetu w Warszawie zmieniono jego nazwę na Polski Komitet Igrzysk Olimpijskich. Natomiast w 1925 r. przyjęto obecnie funkcjonującą nazwę Polski Komitet Olimpijski. Ponadto, w rozdziale IV, podrozdziale I, mgr Kościański napisał: „W 1946 r. został powołany przy Ministerstwie Obrony Narodowej (MON) Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przynależenia Wojskowego. Jego kierownikiem wybrano przedwojennego działacza sportowego Tadeusza Kuchara, który był wówczas m.in. selekcjonerem reprezentacji Polski w piłce nożnej” (s. 117). Rzeczywiście, Tadeusz Kuchar był

przedwojennym działaczem sportowym, został też dyrektorem PUWFIPW, nie był on jednak selekcjonerem reprezentacji Polski w piłce nożnej. Autorowi zapewne chodziło o brata Tadeusza Kuchara, Waclawa. Ten jednak był trenerem reprezentacji w latach 1947-1949. Należy jednak dodać, że Tadeusz Kuchar miał pięciu braci, wspomnianego Waclawa oraz Władysława, Karola, Mieczysława i Zbigniewa. Wszyscy oni byli zaangażowani w życie sportowe kraju. Przy takiej aktywności braci Kucharów nie trudno było o pomyłkę.

Dysertacja została napisana dobrym, komunikatywnym językiem. Bez wątplenia mocną stroną pracy jest jej bardzo solidna baza źródłowa. Wszak Autor wykorzystał m.in. zasoby archiwalne Archiwum Państwowego w Częstochowie, Archiwum Państwowego w Katowicach, Archiwum Państwowego w Kielcach, Składnicy Akt Częstochowskiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej, Składnicy Akt Szkolnego Związku Sportowego w Częstochowie oraz zbiory materiałów archiwalnych znajdujących się w posiadaniu kilku prywatnych osób. Doktorant wykonał także kwerendę archiwalną w składnicach licznych klubów i organizacji sportowych. Ponadto w bardzo szerokim zakresie korzystał z prasy i czasopism o zasięgu krajowym i regionalnym oraz z tzw. źródeł wywołanych, zebrał bowiem kilkanaście relacji lokalnych działaczy sportowych i zawodników. Znaczącą zasługą Doktoranta jest więc ocalenie treści zawartych w materiałach znajdujących się w rękach prywatnych i wspomnieniach osób zaangażowanych w życie sportowe regionu. Imponująca jest też liczba opracowań umieszczonych w bibliografii. W odniesieniu do kwestii technicznych, zwróciłbym uwagę, chociaż nie należy tego traktować w kategoriach błędu, na konstruowanie przypisów z prasy. Jestem zwolennikiem, by oprócz parametrów czasopisma i strony umieszczać także, w miarę możliwości, nazwisko autora i tytuł artykułu.

Przedstawione wyżej uwagi, w żaden sposób nie umniejszają wartości dysertacji doktorskiej, a mam nadzieję, że ich ewentualne uwzględnienie wpłynie na jej zwiększenie. W okresie wyjątkowego rozkwitu i sukcesów futbolu częstochowskiego solidnie udokumentowana rozprawa mgr Krzysztofa Kościańskiego z całą pewnością zainteresuje sympatyków tej dyscypliny sportu w regionie, ale też miłośników i historyków kultury fizycznej. Uważam, że dysertacja zasługuje na opublikowanie i szersze udostępnienie Czytelnikom. Stwierdzam więc, że recenzowana praca spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim określone w artykule 14 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i

tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Wnoszę zatem o dopuszczenie magistra Krzysztofa Kościańskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in black ink that reads "Artur Pasko". The signature is written in a cursive style with a large, prominent initial 'P'.

dr hab. Artur Pasko, prof. UwB

Białystok, 5 września 2023 r.